

Ковшар О. В.

ДВНЗ «Криворізький державний педагогічний університет», Україна

У Законі «Про освіту» наголошується, що саме наступність забезпечує єдність, взаємозв'язок мети, змісту, методів, способів, організаційних форм навчання і виховання з урахуванням вікових особливостей дітей [5].

Поняття наступності торкається багатьох сфер буття людини і відображається також у таких науках як соціологія, психологія, педагогіка.

Мета статті – схарактеризувати феномен «наступність» та визначити його роль системі освіти.

У суспільстві наступність означає передавання й засвоєння соціальних і культурних цінностей від покоління до покоління, від формації до формації і характеризується системністю, спрямованістю та необоротністю.

Наступність як психологічна категорія розкривається як через зв'язок між різними станами або щаблями розвитку, сутність якого полягає у збереженні тих чи тих елементів цілого чи окремих його частин організації при переході одного етапу до іншого і взагалі при будь-яких інших якісних змінах [4, с. 45].

У педагогіці наступність трактується як закон педагогіки, як загальнопедагогічна закономірність, і як загальнодидактичний принцип, і як принцип безперервної освіти, і як умова забезпечення ефективності навчально-виховного процесу. У словникових джерелах наступність у навчанні розглядається як «послідовність і системність у розміщенні навчального матеріалу, зв'язок і узгодженість ступенів і етапів навчально-виховного процесу» [3, с. 227].

Поняття наступності характеризує також вимоги, які ставляться до знань і вмінь учнів на кожному етапі навчання, форм, методів і прийомів пояснення нового навчального матеріалу і до всієї наступної роботи з його засвоєння.

Отже, проблема наступності є предметом вивчення різних наук і в кожній галузі вона відрізняється своїм змістом і характером, проявляючись як принцип, категорія, явище, спосіб, правило, засіб, чинник, закон чи умова. У кожній сфері наступність має свої особливості й значення – як філософське, так і конкретно-наукове: психологічне, педагогічне, дидактичне.

Проблема наступності своїми витокami пов'язана з діалектичним законом заперечення заперечень, який було сформульовано Г. Гегелем на межі XVIII – XIX ст. [2]. За Г. Гегелем, суттєвою ознакою процесу розвитку є «об'єктивний необхідний зв'язок між новим і старим», який у сучасній науці позначається терміном «наступність» [2, с.293].

Засновники дидактики Я. Коменський та Й. Песталоцці надавали неабиякого значення проблемі наступності. У книзі «Велика дидактика» Я. Коменський звертав увагу на те, що з самого початку слід дати основи загальної освіти, тобто розподілити навчальний матеріал так, щоб наступні заняття не вносили нічого нового, а являли собою лише деякий розвиток здобутих знань у їх подробицях [6, с. 120-121]. Й. Песталоцці підкреслював наступність у розвитку природи: «Приведи у своїй свідомості всі по суті взаємопов'язані між собою предмети саме в той зв'язок, за яким вони дійсно знаходяться в природі. У кожній галузі розмісти знання у такий послідовний ряд, щоб кожне наступне поняття включало в себе маленьке, майже непомітне доповнення, яке стало незабутнім, глибоко вкоріненим попереднім знанням» [7, с. 325].

Класики педагогіки (О. Водовозова, С. Русова, А. Симонович, В. Сухомлинський, Є. Тіхеєва, К. Ушинський та ін.) доводили, що принцип наступності повинен охоплювати усі сфери навчання і виховання дітей, реалізуючись через відповідні умови.

Загальні проблеми наступності між дошкільною і початковою ланками освіти відображено в працях відомих науковців (Л. Артемова, А. Богуш, З. Борисова, Л. Венгер, В. Давидов, Д. Ельконін, О. Запорожець, В. Котирло, В. Кузь, Г. Люблінська, З. Плохій, О. Проскура, О. Савченко, Т. Степанова та ін.). Шляхом наступності досягається цілісність позитивного освітнього процесу і його висхідний характер; «наступність у навчанні – це послідовність і системність у розміщенні навчального матеріалу, зв'язок і узгодженість ступенів і етапів навчально-виховного процесу, який здійснюється при переході від одного уроку до наступного, від одного року навчання до наступного» [6, с. 80].

«Наступність у системі безперервної освіти розуміється як двобічний зв'язок між її суміжними ланками, що забезпечує як «погляд знизу вгору», тобто перспективність, так і «погляд зверху вниз», тобто наступність», стверджує А. Богуш [1, с. 22].

Отже, реалізація принципів наступності в системі безперервної освіти характеризується об'єктивним і загальним характером, маючи своє відображення в процесі становлення та розвитку особистості.

Література

1. Богуш А. М. Вектор наступності державних стандартів дошкільної та початкової освіти / А. М. Богуш // Дошкільне виховання. – 2012. – № 7. – С. 21–23.
2. Гегель Г. Избранные произведения : в 3 т. / Г. Гегель. – Москва, 1977. – Т. I. – С. 63.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Дошкільна освіта: словник-довідник / упоряд. К. Л. Крутий, О. О. Фунтікова. – Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2010. – 324 с.
5. Закон України «Про освіту» // Голос України. – 1996. – 25 квітня.
6. Коломинский Я. Л. Учителю о психологии детей шестилетнего возраста / Я. Л. Коломинский, Е. А. Панько. – Москва : Просвещение, 1988. – 200 с.
7. Песталоцці Й. Вибрані твори / Й. Песталоцці. – Одеса, 1923. – 438 с.

ТОЛЕРАНТНА ВЗАЄМОДІЯ УЧАСНИКІВ НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ДНЗ

Колесник А. Г.

Університет Ушинського, Україна

Серед всього різноманіття взаємовідносин між учасниками навчально-виховного процесу особливе місце займає толерантне ставлення педагогів до дітей. Від того, наскільки терпимо складаються відносини між дорослими і дітьми, залежить ефективність навчально-виховного процесу.

В соціально-філософському аспекті поняття «толерантність» слід розуміти як «певну соціальну якість міжлюдських стосунків окремих індивідів, груп, що характеризуються установкою на доброзичливе сприйняття «іншого», бажанням не тільки зрозуміти, але і, наскільки можливо, прийняти традиції, культуру, переконання, вірування, інтереси, цінності цього «іншого». Толерантним ставленням називається таке, коли людина прагне досягти взаєморозуміння в реалізації особистих цілей шляхом досягнення узгодженості своїх дій з діями інших людей без застосування будь-яких заходів насильства, примусу і тиску, а лише переконанням і корекцією поведінкових актів і дій [3, с. 40].

В. А. Петрицький виділяє наступну ієрархію визначень толерантності: толерантність є терпимість суб'єкта по відношенню до іншого суб'єкта; толерантність є визнання права на існування інших смаків, вчинків, стилю поведінки, способу мислення, іншої культури; толерантність є внутрішньо усвідомлена терпимість, заснована на морально-розуміючому співпереживанні [1].

Провідним механізмом толерантності є терпіння (витримка, самовладання, самоконтроль), що дає можливість знизити поріг чутливості до несприятливих факторів. Прийняття як інший механізм толерантності відступає на другий план і в ряді випадків може взагалі не актуалізуватися. Провідним же механізмом терпимості, навпаки, стає ухвалення чого-небудь як даності (розуміння, емпатія), терпіння, відступає на другий план, але не втрачає при цьому свого потенціалу і активно використовується особистістю.

Словник з етики дає наступне визначення терпимості: «Терпимість – моральна якість, що характеризує відношення до інтересів, переконань, вірувань, звичок, поведінки інших людей, виражається в прагненні досягти взаємного розуміння і узгодження різних інтересів і точок зору без застосування тиску, переважно методами роз'яснення і переконання» [2, с. 308].

Терпиме ставлення до дітей, виступаючи як складне особистісне утворення, що включає в себе мотиваційно-ціннісний, когнітивний, емоційно-вольовий компоненти й виникає на основі функціонування механізмів терпіння і прийняття, тісно взаємопов'язане з орієнтованістю на особистісну модель взаємодії з дітьми, емоційною стійкістю, співпрацею та іншими особистісними характеристиками.

Мотиваційно-ціннісний компонент при толерантному відношенні пов'язаний з визначенням ненасильства як загальнолюдської цінності або філософсько-етичної концепції, де проголошуються зміст добра, віротерпимості, смирення і т. і. Відповідно, визначальною мотивацією будуть мотиви допомоги, співпраці, любові, поступливості, поблажливості.

Когнітивний компонент при толерантному ставленні виражається в умінні зрозуміти мотивацію протилежної сторони, що включає в себе рефлексивну свідомість і мислення. Розуміння сприяє переструктуруванню особистісних поглядів і складає важливий момент особистісного росту і розвитку. Зрозуміти що-небудь – це значить співвіднести предмет пізнання зі своїми знаннями і уявленнями, зі своїм життєвим досвідом і при цьому проявляти витримку, самовладання, самоконтроль. За допомогою витримки партнери стримають себе, а самовладання – перерозподіляють вибірковість уваги на інтереси справи. Таким чином, у витримці головне – стримуючий фактор, а в самовладанні – перерозподіляючий. Витримка і самовладання можуть